

Valeriu Capcelea,

doctor habilitat în filozofie, conferențiar  
universitar, catedra de Drept Public,  
Universitatea „Alec Russo”, Bălți,  
Republica Moldova

## **Conflictul dintre generații - izvor al schimbărilor sociale (cazul Republicii Moldova)**

The article is a general overview of the problem of generation's gap in the Republic of Moldova. This conflict can be elucidated in terms of "parent's generation", which, according to the laws of continuity, is responsible for material and spiritual heritage transmitted to young generation. This misses because the social values created in the totalitarian period cannot be recognized by young people for the reason that they are not functional at the present time and in the future. The events from April 2009 had their starting points not only in political grievances, but also in the conflict between generations. On the one side there are young people who do not see their future under communistic government, and on the other hand there is the old generation, accused of voting the former regime.

Armonizarea relațiilor dintre generații s-a pus în toate etapele dezvoltării civilizației umane. Însă în sec. XX și implicit, în sec. XXI, interesul pentru problematica generațiilor și a conflictului dintre ele înregistrează cote neatinse anterior.

Raportul dintre generații constă în continuitatea dintre ele, procesul translării reciproce, a însușirii, păstrării și utilizării valorilor materiale și spirituale, a informației sociale și experienței generațiilor precedente și existente. Continuitatea în viața socială reprezintă legătura firească dintre trecut, prezent și viitor, care asigură integritatea dezvoltării istorice. Ea exprimă însușirea selectivă și aditivă a ceea ce este necesar pentru funcționarea și dezvoltarea progresivă a generațiilor. Un rol important în procesul continuității generațiilor îl exercită tradițiile, care reprezintă o componentă esențială a conștiinței de sine a unui popor, biografia sa intelectuală, o carte de vizită pentru intrarea în istorie și deci în viitor. Tradițiile, în opinia noastră, reprezintă și o parte foarte impunătoare a memoriei sociale a unui popor care ne ajută să răspundem celor șase „*de ce-uri*” pe care le presupune cunoașterea de sine: *Cine sînt? De ce sînt? Cum sînt?*, și mai ales, *Pentru ce sînt? Unde? Cînd?* Prin ele noi ne edificăm propriul sens, distinct de al tuturor celorlalte ființe existente, asemenea nouă, un scop, ambele însă, accesibile tuturor conștiințelor, putînd fi înțeles, împărtășit sau negat [a se vedea în detalii: 1, 2, cap. III].

Filozoful spaniol Jose Ortega se întreba: „Rezultă ... că schimbările istorice presupun nașterea unui tip de om deosebit în plus sau în minus de cel anterior, cu alte cuvinte, presupun schimbarea generațiilor?” [4, p. 49]. Schimbarea cu care este

Întotdeauna asociată problema generațiilor, nu este o idee recentă. J. Ortega menționa, în această ordine de idei, că „pentru ca în lume să se producă o schimbare importantă e necesar să se schimbe tipul de om, tipul bărbatului și, se înțelege, cel al femeii; e necesar să apară mulțimi de făpturi cu o sensibilitate vitală deosebită de cea veche și omogenă în sine. Asta e generația: o varietate umană în sensul riguros conferit conceptului de „varietate” de către naturaliști. Membrii ei vin pe lume înzestrați cu anumite caractere tipice, cu anumite dispoziții și preferințe care le împrumută o fizionomie comună și-i diferențiază totodată de generația anterioară” [4, p. 49].

În momentele de schimbare socială, în mod inevitabil, se pune problema valorii trecutului pentru prezent. Această problemă apare însă destul de târziu în istoria umanității. Ea este determinată, mai ales, de accelerarea ritmului dezvoltării sociale și de adâncirea distanței psihologice dintre generații. Generațiile sec. al XXI-lea se simt mult mai puțin apropiate de părinții lor decât aceștia față de bunicii sau străbunicii lor care au trăit la trecerea dintre secole.

În istoria omenirii popoarele la care generația în vârstă a reușit să-i impună generației tinere valorile pe care ea le consideră sacre, exprimate de obicei de norme și tradiții etice și religioase, moștenite de la generațiile anterioare, care erau impuse, de regulă, cu forța, pe baza unor principii asemănătoare legii cu ajutorul căreia Moise a reușit să-i asigure religiei pe care a fondat-o imunitate pe parcursul a zeci de veacuri. Este necesar să remarcăm faptul, că popoarele care au aplicat legea care impunea comunitatea să omoare cu pietre tinerii care îndrăznesc să contrazică persoanele în vârstă, sau au dispărut fără urmă, distruse fiind de popoarele tinere aflate în ascensiune spre tronul lumii, sau au rămas, pînă în zilele de astăzi, la nivelul de dezvoltare al epocii de piatră. În același timp, popoarele la care generația tînără și-a impus hegemonia în societate, sfidînd la maximum normele și tradițiile etice și religioase pe care le promovau părinții și bunicii lor, cu toate că au cunoscut un nivel rapid de dezvoltare tehnico-științifică, au fost măcinate de revoluții și de războaie, atît interne cît și externe.

Problemele schimbării și, implicit, acelea ale rolului generațiilor au dobîndit noi dimensiuni și în legătură cu orientarea contemporană a gîndirii filozofice, exprimată fără echivoc de M. Heidegger, spre întemeierea, fundarea metafizicii pe cunoașterea omului. Se împlinește astfel, ideea kantiană, prin a cărei filozofie s-au pus bazele antropologismului modern, a omului ce dă legi naturii.

Frontierele cronologice, biologice și psihice care ar distinge generațiile într-o logică curentă, par a fi atenuate de altele de natură spirituală care-i conferă generației caracter de manifestare a solidarității umane. J. Ortega susținea că „în orice prezent coexistă trei generații: tinerii, oamenii maturi, bătrînii” [4, p. 49]. Nimeni nu poate contesta rolul vârstei în alcătuirea generațiilor și în devenirea socială, fără a cădea în arbitrar. În același timp, însă, vârsta nu constituie factorul ce stabilește deosebirea dintre cei ce alcătuiesc o generație. Astfel, spre exemplu, adolescența, s-ar defini numai prin numărul anilor. Există însă adolescenți care

sunt adulți psihic, alții care sunt deja bătrâni, sau încă copii. Tot așa vom întâlni diferite manifestări psiho-afective la categoria de vîrsta a maturilor sau aceea a vîrstnicilor. Din această cauză, criteriul vîrstei și cel ce ține de manifestările psiho-afective se impune să fie asociat cu criteriile sociale, istorice și de cultură. Prin urmare, nu simpla apartenență la o vîrsta plasează pe cineva într-o generație sau alta. În această ordine de idei, Tudor Vianu nota între factorii care determină apartenența la o generație mai veche „închistarea față de noutate și refuzul de a asimila substanța contemporaneității” [5, p. 11].

Acești factori conduc în mod inevitabil spre conflictul dintre generații care reprezintă procesul apariției, manifestării și soluționării contradicțiilor care apar atît între reprezentanții unor generații, cît și între reprezentanții diferitor generații. Atitudinea negativă a generației mai în vîrstă față de generația tînără și opoziția dintre ele a fost constatată încă de filozofii antici. Spre exemplu, Socrate se indigna de faptul că tineretul posedă maniere proste, nu îi stimează pe cei mai în vîrstă, se ceartă cu părinții și extenuază învățătorii.

Interesul față de problema conflictului dintre generații apare în sociologia, psihologia și filozofia socială apuseană în a doua jumătate a sec. al XX-lea și a fost determinat de tulburările studentești și alte mișcări ale tineretului din această perioadă. Baza teoretică a conceptului conflictului dintre generații a constituit-o învățătura despre conflictele sociale a lui S. Freud, G. Simmel, R. Dahrendorf. Însă, ideologul teoriei conflictului dintre generații este considerat H. Marcuse, care în lucrarea *Essay on liberation* editată la Boston în 1969, determina conflictul dintre generații ca o lege naturală ce este înrădăcinată în structura antropologică a necesităților umane și care are o influență revoluționară asupra societății.

Conflictul dintre generații care se manifestă destul de pregnant în spațiul postsovietic, dar mai ales, în Republica Moldova, este dictat de caracterul instabil al societății moldovenești care se află într-un proces de tranziție fără sfîrșit, de pierderea orientărilor ideinice și morale, de insuficiența educației din familie și școală și contrapunerea conștientă a generațiilor de către mass-media. Din această cauză s-a produs fenomenul întreruperii continuității în dezvoltarea socială, care poate fi explicat prin faptul că „generația părinților” a ajuns în situația cînd moștenirea materială și spirituală care, conform legilor continuității, trebuie să o transmită tinerii generații, practic lipsește, deoarece valorile sociale create în perioada totalitarismului nu pot fi însușite de către tineret din cauza că ele nu sunt utile nici pentru prezent, nici pentru viitor.

Analiza efectuată ne permite să constatăm faptul că în Republica Moldova nu s-a produs un schimb autentic de generații. Marele paradox moldovenesc constă în aceea că „noua” societate democratică a fost construită de vechea generație de foști activiști sovietici de partid și de stat. În toate domeniile - ideologic, cultural, național, dar și social și economic au fost promovate „standardele” vechiului sistem totalitarist. În această ordine de idei, refuzul generației tinere de a se implica pînă nu demult în politică se explică și prin faptul că ea nu s-a regăsit

ideologic, cultural, mental în politicile promovate de guvernarea comunistă în ultimii opt ani.

Evenimentele care s-au produs la 7 aprilie au fost cauzate, în mare măsură, de faptul că în Republica Moldova s-a constituit un sistem gerontocratic. Până în toamna anului 2009 în parlament și în guvern dominau oameni formați politic și ideologic în perioada fostului regim sovietic. Ne raliem opiniei publicistului V. Darie, care constată că societatea moldovenească s-a împărțit în două grupuri culturale distincte. Pe de o parte - *homo sovieticus*, cei care au acceptat valorile și o anumită doză de confort social al „socialismului dezvoltat” totalitar și, pe de altă parte - cei care au acceptat modernizarea generată de valorile liberal-democrate europene. Venirea comuniștilor la putere în 2001 a accentuat incompatibilitatea celor două paradigme și a generat o tensiune în societate cu tendințe de transformare în conflicte [2].

Totodată, în cei optsprezece ani de independență în Moldova a crescut o nouă generație, care sunt copii celor ce au luptat în 1989 pentru limbă, alfabet, independență și integritatea teritorială a Moldovei în Transnistria. Conflictul între, pe de o parte, setea de libertate și idealurile democratice cu care au crescut tinerii basarabeni născuți după 1989 și sistemul neocomunist al lui Voronin s-a transformat într-un conflict între generații. Prin urmare, protestul de la Chișinău din aprilie 2009, care poate fi catalogat ca o revoluție îmfăptuită de tineri a avut la bază mai mult decât revendicări politice și reprezintă un conflict între generații. De o parte s-au aflat tinerii care nu au vrut ca alți patru ani din viitorul lor să stea sub semnul comunismului, de cealaltă parte s-au aflat generațiile mai vechi, acuzate că au votat cu gândul la trecut, deoarece se știe că pensionarii au fost și sunt votații fideli și organizați ai comuniștilor. La alt pol s-a plasat tineretul care a fost lipsit de orice perspectivă fiind silit să plece la muncă în străinătate și care se afla în afara actului politic. Din această cauză în Republica Moldova s-a produs un conflict autentic între generații, care s-a soldat cu debarcarea comuniștilor de la putere și astfel s-a produs schimbarea socială de la sistemul totalitarist neocomunist spre cel democratic.

Cu concursul și implicația directă a tinerei generații a reapărut speranța că putem pune capăt întinericului totalitarist și vom continua ieșirea plină de lipsuri, chinuri și dramatism spre pământul făgăduinței noastre – spre libertate și demnitate națională, care să ne repună în verticalitate și să ne elibereze de complexul „capului plecat” pe care sabia nu-l taie. Să nu uităm și de faptul că o țară lipsită de libertate, o țară îngenunchiată de o putere opresivă străină, cum a fost și este *de facto* Basarabia, prin complicitatea unor monstruoase egoisme antinaționale lăuntrice, reprezintă una din cele mai tragice maladii sociale. O fâșie de pământ ce a fost nimicită prin exterminări și deportări în masă este cea mai odioasă crimă de genocid. Prin aceasta nu numai că s-au adus atingeri grave unor drepturi fundamentale ale omului, unor sentimente elementare de libertate, demnitate și onoare, dar au fost anihilate sau contrariate centrele importante de creativitate istorică, incomensurabile puteri modelatoare de cultură. Iată de ce independența

patriei la nivelul comunităților etnice și naționale echivalează cu starea de libertate, cu dorul de libertate a omului ca individualitate și ca ființă socială angajat și integrat într-un proces social-istoric progresiv. Mai mult decât atât, independența este o față a libertății, este libertatea ca atribut politic inalienabil al vieții popoarelor, este condiția de existență, de perpetuare și împlinire a acestora.

Tabloul anilor 90 reflectă un hibrid social perfect. Pe de o parte, existau reminiscențele educației rigide vechi, iar pe de altă parte libertatea tot mai greu de controlat a unei societăți deschise, care recupera fără nici un discernământ produsele culturale de consum din Occident. Între cele două tendințe care se băteau cap în cap, se năștea generația pierdută pe drumul tranziției. Crescuți în acele vremuri tulburi, tinerii de azi, odată ajunși maturi în a-și decide soarta, tind să opteze pentru varianta unei vieți în afara țării, chiar dacă acolo sunt nevoiți să presteze tot felul de munci mai mult sau mai puțin calificate. Explicația acestei stări de fapt rezidă în faptul că cei care trebuiau să ofere cadrul unei dezvoltări sănătoase, din punct de vedere fizic și mintal, pentru tînăra generație, au avut alte priorități, precum buzunarul propriu, iar efectele au și început să se vadă.

În condițiile în care rămân să muncească în țară, după ce au plătit din greu taxe de studii, tinerii sau trezit cu banii dați, cu diplomele în mână și cu perspectiva unor locuri de muncă sub nivelul pregătirii lor sau în alte domenii decât cele pentru care s-au pregătit. Extrapolînd tema destinului acestei generații atomizate social la istoria națională, ne putem da seama că e plin de generații pierdute în istoria noastră, toate ca o consecință a incapacității noastre de a ne coagula ca o comunitate cu scop și sens istoric.

Totodată, spre deosebire de anii 50-80 ai secolului trecut, când cortina de fier era impermeabilă, cetățenii din R. Moldova nu mai pot fi izolați de valorile liberal-democrate europene. Televiziunea prin satelit, internetul, libera circulație au ajutat basarabienii să se convingă de avantajele statului de drept și a economiei de piață. Reforma sistemului educațional, chiar și nefinalizată, a conectat învățămîntul la valorile europene și, timp de 18 ani, școala a educat o nouă generație.

După cum remarcă J. Ortega „timpul nostru e destinul nostru. Prezentul în care se rezumă și se consolidează trecutul – trecutul individual și cel istoric – este, așadar, porțiunea de fatalitate ce intervine în viața noastră și, în sensul acesta, ea are mereu o dimensiune fatală și tocmai din acest motiv reprezintă și căderea într-o cursă. Numai că această cursă nu sufocă, îi lasă vieții o marjă de decizie și ne permite întotdeauna să găsim o soluție elegantă situației impuse, destinului, și să ne făurim o viață frumoasă” [4, p. 215].

Sistemul neocomunist care a încercat să manipuleze a uitat de o legitate ce se manifestă în relațiile dintre generații. De obicei diferența dintre copii și părinți e foarte mică, astfel încît predomină nucleul comun de coincidență și atunci copiii se văd pe ei însuși drept continuatori și perfecționatori ai tipului de viață pe care-l duceau părinții lor. Uneori însă, distanța e enormă: noua generație aproape că nu-și găsește vreo comunitate cu cea precedentă. Se vorbește atunci de o criză istorică.

Vremea noastră, situația ce s-a creat în Republica Moldova, ține de această categorie și încă la modul superlativ.

Să sperăm că noi vom reuși într-adevăr să depășim porțiunea de fatalitate prin care am trecut și să nu ratăm marja de decizie ce ne-a fost oferită prin acțiunile tinerii generații și „găsirea de sine”, „cunoștința de sine” sau „transparența față de sine”, libertatea autentică să rămână ceva ce nu ține de un viitor îndepărtat al poporului nostru.

### **Bibliografie:**

Capcelea, V. Tradițiile naționale: continuitate în dezvoltarea generațiilor. Chișinău: Ed. Evrica, 1998.

Capcelea, V. Normele sociale. Chișinău: Ed. ARC, 2007.

Darie, V. Ciocnirea civilizațiilor //Timpul, 1 mai 2009.

Jose Ortega y Gasset. Ce este filozofia? Ce este cunoașterea? București: Ed. Humanitas, 1999.

Vianu, T. Generație și creație. București: Ed. Librăria Universală, 1969. [?].

m. Balti, Republica Moldova, str. Bulgară, 94, ap. 7.

Tel: (373) 231-79-100; email: vcapcelea@mail.ru.